

Delft University of Technology

Contrasterende onderzoek naar sprawl

Louw, E

Publication date
2009

Document Version
Final published version

Published in
S+RO (Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)

Citation (APA)

Louw, E. (2009). Contrasterende onderzoek naar sprawl. *S+RO (Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)*, 90(4), 56-57.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Green Open Access added to [TU Delft Institutional Repository](#)
as part of the Taverne amendment.**

More information about this copyright law amendment
can be found at <https://www.openaccess.nl>.

Otherwise as indicated in the copyright section:
the publisher is the copyright holder of this work and the
author uses the Dutch legislation to make this work public.

S&RO

04/2009

Stedebouw & Ruimtelijke Ordening | uitgave van het Nirov

 nirov
Samen ruimte maken

Park

boeken etc.

Niray-leden hebben
vrije toegang tot de
collecties van de
VROM-Niray-bibliotheek.
Wie wil lenen of reserveren
kan zich wenden tot
mw. P. Bingen,
(070) 339 37 50
of 339 32 83.

Contrasterend onderzoek naar sprawl

Sprawling places

David Kolb, *University of Georgia Press,*
Athens Georgia, 2008

Isbn 082 03 2989 4 – 280 pp. – \$ 22,95

Urban Sprawl in Europe: landscape, land-use change and policy

Chris Couch, Lila Leontidou & Gerhard
Petschel-Held (eds.), *Blackwell Publishing,*
Oxford, 2007

Isbn 978 1 4051 3917 5 – 296 pp. –
£ 66,99 / € 80,40

Zowel in de wetenschap als in de maatschappij wordt er stevig gediscussieerd over Urban Sprawl. In Nederland gaat het daarbij om aantasting van de groene ruimte door de oprukkende verstedelijking en verromming van de open ruimte. Daarbij zijn de laatste jaren vooral bedrijventerreinen steeds meer onder vuur komen te liggen. De felheid van dit maatschappelijke debat staat in schril contrast met de bedaarde manier waarop de Nederlandse ruimtelijke wetenschappers er over publiceren (als dat al gebeurt). Gelukkig weten buitenlandse auteurs het debat wel levendig te voeren en te vernieuwen. Twee totaal verschillende boeken, van Kolb en van Couch, Leontidou en Petschel-Held illustreren dat goed. Kolb behandelt *sprawl* op een filosofische wijze met een duidelijk Amerikaans accent en Couch c.s. doen dat empirisch vanuit een Europees perspectief. Het contrast tussen de twee kan bijna niet groter.

In het boek van Couch c.s. wordt terecht geconcludeerd dat de bulk van de publicaties over *sprawl* uit de USA komt. Dat was ook de aanleiding voor een vergelijkend onderzoek naar de Europese dimensie van *sprawl*. Wat zijn de belangrijkste kenmerken en wat zijn de gemeenschappelijk patronen en processen achter het fenomeen *sprawl* binnen Europa? Maar ook, waarin verschillen deze van de USA? Een aanzienlijke opgave, waarin de auteurs redelijk zijn geslaagd. Ondanks de vele auteurs en hun

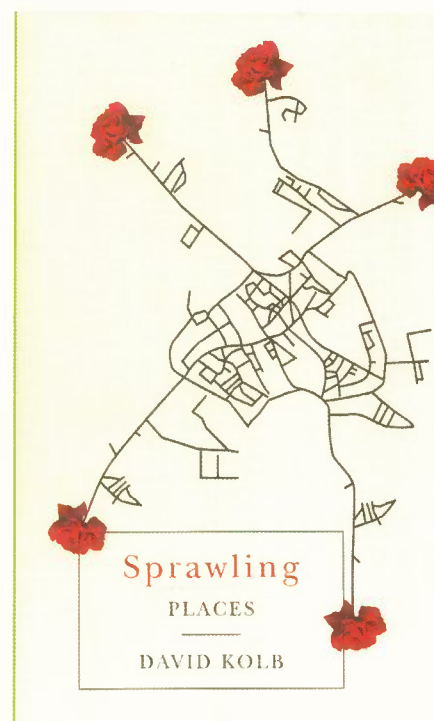
diverse achtergronden is het een 'geïntegreerd boek' geworden dat meer is dan een bundeling van hoofdstukken. Theoretisch vernieuwende inzichten geeft het niet, wel een verdere verdieping van het fenomeen *sprawl*.

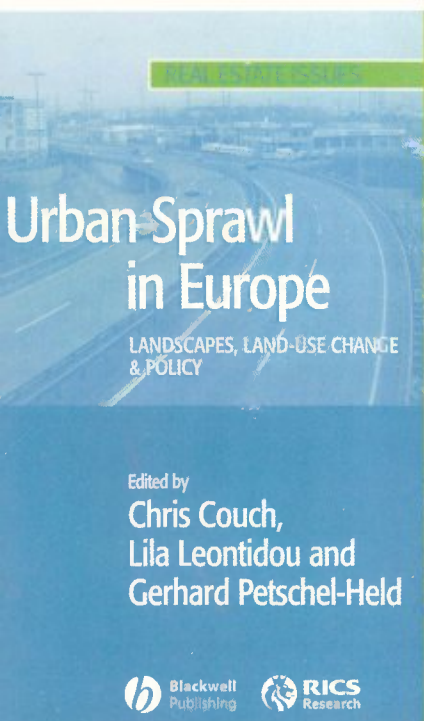
Het boek kent drie delen. Het eerste deel geeft een algemene en waardevolle introductie over het fenomeen *sprawl*. Er wordt ingegaan op de oorsprong van *sprawl* maar ook op de verschillen tussen de USA en Europa. Zo wordt gesteld dat de situatie in Europa waarschijnlijk complexer is dan in de USA. Gewezen wordt op verschillen in schaal, dichtheid en sociale segregatie, maar ook verschillen in de beleidscontext. Verwarrend daarbij is dat de termen *sprawl* en *suburbanisation* naast elkaar worden gebruikt, zonder dat de auteurs duidelijk maken of ze daarmee iets anders of hetzelfde bedoelen. Andere literatuur lijkt dit laatste wel te suggereren. Door hiermee rekening te houden zou de theoretische basis voor de vergelijking tussen de USA en Europa versterkt kunnen worden. Een dergelijke vergelijking is echter niet het doel van het boek, wel een vergelijking tussen zeven Europese cases (steden) in Engeland, Duitsland, Polen, Zweden, Oostenrijk, Slovenië en Griekenland.

In het tweede deel van het boek worden deze casestudies gepresenteerd in de vorm van vier archetypische vormen van *sprawl*: de infrastructuur gerelateerde *sprawl* die voornamelijk in Zuid-Europa voor komt; de post-socialistische *sprawl* in Oost-Europa; *sprawl* in de-urbaniserende regio's en de *lifestyle sprawl*. Het is in dit deel van het boek waarin de diversiteit van *sprawl* aan het licht komt. Uit een nogal beschrijvende analyse blijkt bijvoorbeeld dat de *sprawl* in Zuid-Europa heel anders van aard is dan elders in Europa. Stedelijkheid wordt er niet geassocieerd met negatieve effecten als armoede en criminaliteit, maar met welvaart. Compacte en levendige steden komen daar voor, naast omvangrijke *sprawl* die grotendeels bestaat uit tweede wonin-

gen. Hoewel de vier archetypische vormen van *sprawl* nuttig zijn, vervagen daarmee wel de grote verschillen in verschijningsvormen van *sprawl* die duidelijk uit de case-studies blijken. Gewoonlijk identificeren we *sprawl* met woningbouw, maar de case-studies illustreren juist duidelijk dat *sprawl* ook kan bestaan uit bedrijfsmatig grondgebruik en *leisure*-activiteiten.

Het derde deel begint met een poging *sprawl* kwalitatief te modelleren door het proces te beschrijven als het resultaat van besluiten van diverse actoren die worden geconfronteerd met verschillende macrovariabelen. Hoewel dit op zichzelf een nuttige exercitie is om er prognoses mee te kunnen maken, is het hoofdstuk waarin het model wordt beschreven wel exotisch in de context van het totale boek. Bij het lezen van het boek kan het gemakkelijk worden overgeslagen. De overige twee hoofdstukken in deel drie gaan over het beleid ter bestrijding van *sprawl* en de conclusies. Hoewel er zeer vele strategieën en instrumenten zijn om *sprawl* te bestrijden zijn er ook vele redenen waarom deze vaak niet effectief zijn (als ze al geïmplementeerd worden). In het slot-

hoofdstuk komen nogmaals de oorzaken en consequenties van *sprawl* aan de orde. De oorzaken gerubriceerd onder het macro-, meso- en microniveau; de consequenties als transport, dichtheid en grondgebruikverandering. Opvallend is dat deze indelingen vooral zijn gebaseerd op de literatuur en nauwelijks op het empirisch materiaal van het onderzoek zelf, terwijl er wel een poging wordt gedaan de cases systematisch te vergelijken. Moeilijk te volgen is waarom uit deze vergelijking drie in plaats van de oorspronkelijke vier archetypische vormen van *sprawl* overblijven.

Hoewel het boek van Couch c.s. in de concluderende sfeer een wat onbevredigend einde heeft, is de wat relativerende toon over de negatieve effecten van *sprawl* in de laatste paragrafen van het boek wel illustratief voor een deel van de Amerikaans publicaties over *sprawl*: *sprawl* hoeft je niet uitsluitend negatief te beoordelen. Het boek *Sprawling Places* van David Kolb behoort daar zeker toe, hoewel het niet uitsluitend over het fenomeen *sprawl* gaat. Eigenlijk gaat het boek van Kolb helemaal niet over *sprawl* maar past hij zijn 'theorie' over de

identiteit, beleving en betekenisgeving van *places* op *sprawl* toe. Kolb verstaat onder een *place* een plek waar mensen 'wat doen' en niet als een plek 'waar iets is'. Het zijn deze activiteiten die betekenis aan een plek geven en waaraan ook normen en verwachtingen voor gedrag te ontleen zijn. Deze zijn plek-specifiek: op de roltrap in de Londense ondergrondse sta je rechts maar in de roltrap van een warenhuis maakt het niet uit waar je staat. Het zijn deze normen en verwachtingen die betekenis aan een plek geven en die in veel discussies over wat vaak *nonplaces* worden genoemd over het hoofd worden gezien. Een vergelijking met de kritiek op Vinex-locaties dringt zich op. Het zijn saai, eentonige en niet doorleefde plekken zonder identiteit. Kolb zal deze kritiek waar het gaat om de architectonische en stedenbouwkundige dimensie misschien nog delen, maar zal zijn oordeel daar zeker niet alleen vanaf laten hangen, omdat het alleen gaat over de verschijningsvormen en niet over de activiteiten van mensen.

Plekken zijn veel complexer dan dat ze er uitzien. De term *complexity* staat dan ook centraal in Kolb's theorie, gedefinieerd als *interacting multiplicities*: 'A complex place will have multiple roles, forces, norms, processes, internal spatial divisions, and external links to other places and to the processes that bring together multiple forces and systems' (p. 54). De complexiteit van een plek wordt dus niet alleen bepaald door de processen en activiteiten die daar plaatsvinden, maar ook door de economische en culturele context van de plek zelf. Een plek is weliswaar op verschillende manieren met deze context verbonden, maar contrasteert daar tegelijkertijd ook mee. Veel kritiek op suburbia gaat voorbij aan deze complexiteit en miskent het dynamische karakter daarvan. De complexiteit wordt niet herkend en erkend, zodat er ook geen bewustwording optreedt.

Kolb past zijn theorie toe op (wat hij zelf noemt) *themed places* en *suburbs*. *Themed places* zijn het prototype van verafschuwde

en oppervlakkige plekken: het accent ligt op dezelfde, vaak door de commercie bepaalde activiteiten. Ze zijn wat normen betreft uiterst karig, maar wel specifiek. Als voorbeelden geeft Kolb, Disney-parken, Ierse kroegen, maar ook een woonwijk als Battery Park City in New York. Kolb bespreekt deze gethematiseerde plekken aan de hand van de drie dimensies van complexiteit en het uitgebreide begrippenapparaat dat hij daarbij heeft ontwikkeld. Zo goed als dit lukt bij de gethematiseerde plekken, zo teleurstellend is dat wanneer hij de *suburbs* bespreekt. Uitgebreid gaat Kolb in op de oorsprong van, en kritiek op *sprawl* en vervolgens op de New Urbanism beweging en Smart Growth. Daarbij raakt zijn eigen theorie bijna volledig ondergesneeuwd onder kennis die bij de doorsnee ruimtelijke wetenschapper al voorhanden is. Kolb is duidelijk geen geograaf of planoloog maar een filosoof. Het lijkt er sterk op dat de ruimtelijke kennis die Kolb gebruikt, inspirerend op hem heeft gewerkt, dan dat zijn eigen ideeën de ruimtelijke problematiek van *sprawl* hebben verrijkt. Dat is jammer voor de ruimtelijke wetenschappers, maar opent wel een uitdagend perspectief. Kolb's ideeën zijn namelijk te uitdagend om te laten liggen en bieden veel aanknopingspunten voor onderzoek. Omdat Kolb de rol van activiteiten bij het betekenis geven aan een plek benadrukt, liggen hier kansen.

De vraag blijft echter of het perspectief dat Kolb biedt ten aanzien van het onderzoek over *sprawl*, niet te veel is gekleurd door zijn Amerikaanse achtergrond. Het zou interessant zijn om zijn mening te horen over onze Vinex-wijken of over een suburb bestaande uit tweede woningen in Griekenland. Tegelijkertijd roept het boek van Couch c.s. de vraag op of er in de USA net als in Europa een grote diversiteit aan soorten *sprawl* is. Impliciet vragen beide boeken om vergelijkend trans-Atlantisch onderzoek.

Erik Louw
Onderzoeksinstituut OTB, TU Delft
e.louw@tudelft.nl